

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך כח, תשל"ז

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

על לשון של לצון שלא מרצון

אגב פקחת עין ואוזן לתהליכים ותופעות המתרחשים לעינינו בלשון היום-יום נתלקט בידי לקט משעשע למדי של ניסוחים, שמחמת רישולם הם מעלים חינוך על שפתי הקורא בלא פונת מכון. מעט מן הרב שבידי אדגים כאן¹.

א. ניסוחים מהלכי-אימים
את אלה ניתן לכנות על דרך-ההומור "ניסוחי פלצון", שכן פלצות ולצון משמשים בהם בערפוביה.

1. ונפתח בקוריוז ותיק במקצת:
מעשה בחייט חיפני, שתלה לפני שנים שלט בחנותו בזה הלשון:

"כאן תופרים מעילים

גם מעורו של הקונה"

אין ספק, שנוסח זה קיפח את פרנסתו של חייטנו "פושט העור", ואילו נזהר בלשונו וניסח "גם מעור השייך לקונה" או "שמביא (עמו) הקונה", היה מקרב אליו, בודאי, לקוחות רבים, שעכשיו נמלטו ממנו כל עוד עורם לברסרם.

1. בחלק מן הדוגמאות ציינתי את "נקודות-התורפה" בקו. [לקט גדול מנותח ומבואר נתן המחבר בספרו "תרגילי הבעה מלשון היום-יום", מהדורה חמישית, ירושלים תשל"ה.]

2. ומכאן למודעה קטנה ממדור "דרושים":

בחור צעיר,
עם ראש פתוח
הרוצה להיקלט
בענף הפרסום
ולבנות לו עתיד!

ומי מאתנו מוכן לראות עצמו הולם את התיאור המחריד "עם ראש פתוח"? ובאמת לא נתפון המפרסם להטיל עלינו מורא, אלא לומר בפשטות, שנחויץ לו "בחור מוכשר או קל-תפיסה", אך במקום לנסח בלשון בני-אדם העדיף לדלות ממעינות היידיש, שהרי "עם ראש פתוח" אינו אלא "מיט אן אָפּענעם קאָפּ" בלבוש עברי עלוב.

3. ולבו של מי לא יימלא חלחלה למקרא הסעיף "הורים תלויים...". שאנו נדרשים למלאו מדי פעם בטפסים רשמיים? הפונה היא, כמובן, ל"הורים נתמכים", אלא שעצלות-המחשבה של המנסח הביאתהו לחוסר-הטעם שבניסוחו, והרי לך ראיה של ממש כי "מות וחיים ביד לשון".

4. ונעבור לכותרת עיתונאית בעלת-ותק: "נאצר החליט להחמיר את עונש המות". האומנם?! וכי מעתה יוצא כל עבריין פעמיים להורג בחינת "גם סָקל יִסָּקל וגם יָרָה יִיָּרָה"? אף פאן נתרשל העיתונאי במלאכתו, שהיה עליו לנסח "נאצר החליט להחמיר בעונש המות", כלומר: להרחיב את תחולתו.

5. ונסיים בניסוחה של הזמנה:

"נושא ההרצאה: פצצת האטום — בליווי הדגמות".

גם כאן הייתי מעדיף "בליווי שקופיות או סרט", שלא יבואו המוזמנים לידי הרהור של חרדה.

ב. סדר-מלים שנשתבש

כבר הצביע עלי איתן ב"לשוננו לעם", קונטרס רס"ה, על סירוס סדר-המלים בפרסומת, ואפשר להוסיף על דוגמתיו כהנה וכהנה.

אביא כאן דוגמאות אחדות בלבושן המקורי:

חדש בשקם!

תחתונים וגופיות
לילדים ולילדות
מאינטרלוק

1.

מכאן משמע, שהילדים עשויים אינטרלוק, אך שינוי-הסדר יעמיד דברים על דיוקם:
"תחתונים וגופיות מאינטרלוק לילדים ולילדות".

חדש בישראל

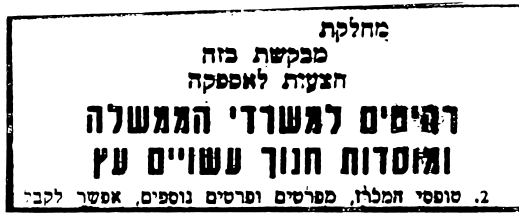
ספות הנהפכות למטה מספוד

2.

ממש מעשה-נסים: ספות "צבריות" הנהפכות למיטה מספרד!

ואולם המנסח נתפון בסך-הכול ל"ספות מספרד הנהפכות למיטה" (ועדיף: למיטות).

3. וללשונו של מכרז:

ודאי יתמהו רבים, מה ראה הכותב לפגוע במשרדי-הממשלה ובמוסדות-החינוך ולכנותם "עשויים עץ", אלא שפונתו טובה הייתה, ורצה לומר: "רהיטים עשויים (עץ) למשרדי-הממשלה ומוסדות-החינוך". אך ברישולו שינה מן הסדר הראוי ופגע במי שפגע והעלה בת-צחוק על שפתינו².

4. ונסיים כאן בקטע קצר מתוך ידיעה בעיתון-ערב:

הוא מהכפר אל-חאדר ליד העיר חאלב בצפון סוריה, חקלאי, נשוי, אב לתינוק בן שנה, שהתגייס לצבא הסורי באוגוסט 1971 ושימש כטען קשר בצוות של טנק רוסי טי.
55.

והרי לך תינוק מפותח, שהתגייס בגיל שנה לצבא! הניסוח שכאן טעון, כמובן, שיפור כגון: "הוא מהכפר אל-חאדר... חקלאי, נשוי, אב לתינוק בן שנה, והתגייס לצבא הסורי" וכו'.

2. ודרך אגב — מצד הכתיב היה עליו לכתוב במלא: חינוך. אף לקה, שלא חזר על ל' השימוש כנדרש: ולמוסדות חינוך.

ג. מטבעות - לשון

מלבד מדורו הקבוע של יו"ר המחלקה הפרופסיונלית...
העושה ימים כלילות למען רוחתם של המורים —
תופיע בחוברת הקרובה פינה ושמה — "פינת המס".
פשוטו כמשמעו: הנציג עושה ימיו כלילותיו, כלומר:
שקוע בתרדמה ביום כבלילה, וכל זאת במסגרת פעילותו
הערנית לרוחתם של המורים.
לו שקל הפותב קמעה את דבריו, לפני שהעלם על הכתב,
היה מגלה בנקל, כי נתכון בעצם לומר: "נציגנו עושה לילות
כימים" וכו', ולא ההפך חלילה.

מוכר אחראי

למחלקת מכונות סריגה, תפירה, כתיבה וחישוב.
שיהיה גם יד ימינית למנהל החנות.

רצה הפותב לכתוב: "שיהיה גם יד ימינו של מנהל
החנות", אך שינה מן המטבע ועזרר גיחוך³.

3. ונחתום בעיתונאי מחדש חידושים:

לבטח המדינה עומדת בפני בעיות גדולות וגורליות
פיימונים מאשר אקדחי-פורים, או עישון באוטובוס,
או מחירו של קילו כבד.

"פיימונים" זה מהו?

ודאי לי, שנתרצצו במוחו של הפותב שני ביטויים
ההולמים את העניין: "פיי-כמה" ו"עשרת-מונים", ומכיון שלא
שנה כל צורפו, נתערבבו לו זה בזה "ויצא העגל הזה".

3. ואגב: יד ימנית (כמו: שמאלית), ולא ימינית.

ד. מכל הבא ליד

1. בחלון-ראוה בחיפה מצאתי כתוב: "כאן מוכרים שמלות-היריון ולנשים רגילות".

האם בא הפתוב ללמדנו, שאישה הרה איננה בגדר "אישה רגילה"?

לא ולא! אין זה אלא פגם שפעצלות-המחשבה, והיה על המנסח לנסח: "כאן מוכרים שמלות-היריון ושקלות רגילות". כך יבוא הפול על מקומו בשלום.

2. ומאותו עניין שלט מאיר-עיניים בבית-חולים: "בית חולים ליולדות ונשים".

כלומר: בא השלט למעט יולדת ממין זכר. קל לשער, כי הפותב נתפון לנסח: "בית-חולים ליולדות ומחלקת-נשים", אלא שהשניים נכרכו לאחד בניסוחו המרושל.

3.

לכבירה

מרתף 300 ממ"ר

עם דרך גישה לאנשים רציניים בלבד,

האומנם רצה לומר, שזו הדרך רק "רציניים" ילכו בה, כעולה מן הנוסח?

ודאי שלא!

בל שחסר כאן אינו אלא נקודה אחת:

"מרתף 300 ממ"ר עם דרך גישה. לאנשים רציניים בלבד".

עכשיו הפול בהיר ונהיר.

עוד שתי דוגמאות מעניינות:

1. באריזתה של חבילת מציות (crackers בלעז) מתוצרתה של מגדנייה ירושלמית אנו מוצאים הודעת הקשר בנוסח זה:

בהשגחת הרבנות הראשית ירושלים, כשר למאכלי בשר ו/או חלב.

מהי פשרותם של "מאכלי בשר ו/או חלב" — רק לרבנות "ראשית" זו פתרונים.

בהודעתו של מוסד הפשרות המתחרה פתוב בפשטות KOSHER-PAREVE בהשגחת הבד"ץ וכו'. לא כל כך "עברית", אבל לפחות לא "מתוחכם" ולא נלעג ומגוחך.

2. מו"ל ירושלמי מפרסם, פי בהוצאת הספרים שלו יופיע בקרוב:

שעון לזמני התפילות
לבתי-הפנסת מניין לון.

4. זאת לא הרבנות הראשית לישראל, אלא מוסד פשרות ליד מועצה דתית מקומית.